

Mladá Boleslav, 16. ledna 1954

Milý Sacho,

děkuji za dopis. Chtěl jsem vlastně psát kritiku pohádky, ale dopadlo to jinak. Byl jsem na skok v Praze a už jsem tam pohádku musel nechat. Co jsem pak po paměti narychlo sepsal, to Ti dala jistě Heda přečíst. Má to mnoho vad; a já jsem rád, že se nezlobíš, udělal-li jsem někde chybu. Rozhodně však jsem si zvykl číst od Tebe lepší věci; a tím budiž omluvena jistá příkrst, kterou se mé poznámky vyznačovaly. Doufám, že mi neodepřeš z trestu další své věci.

Nemusím Ti asi příliš kreslit a zdůrazňovat, jak nepříhodné je moje místo k filosofickým úvahám. Je ovšem samozřejmé, že se ani zde bez nich neobejdu, ale jejich kvalita, přesnost, konsekvence atd. náramně trpí. A jak už je samozřejmé, naléhavost některých problémů v nové situaci ustoupila a u jiných opět vzrostla. Snad by se to dalo říci tak, že (alespoň na čas) přestává být pro mne hlavní otázkou pravda jako pravá situace světa a na první místo nesporně pokročila otázka pravdy o člověku a pro člověka, otázka pravé situace člověka ve světě a zvláště ve vztahu k ostatním lidem. Chci najít ten podstatný charakter lidského bytí, který již sám sebou jaksi naznačuje směr, v němž jedině může být položen životní smysl. Odmítám představu, jako by smysl přicházel do lidského života odněkud zvenčí, jako by teprve ex post k němu přistupoval (nebo nepřistupoval či od něho odcházel). Pravdaže není každý život smysluplný. Denní zkušenost nám ukazuje mnohé nicotnosti i přímo nesmyslnosti a protismyslnosti. A přece musí existovat jakási kontinuita mezi samotným prostým životem a mezi plností životního smyslu. Smyslu nelze v životě dosáhnout tak, že k žití něco odněkud přistoupí, nýbrž něčím, co má v něm svůj základ a nejen příležitost.

Člověk už pouhou otázkou, pouhým vědomím otázky životního smyslu přesahuje pouhou průběžnost životní. Nemůže se spokojit samotným, prostým životem, chce život plný smyslu, život zacílený, chce životní plnost. K tomu cíli však potřebuje člověk vztáhnout svůj život k čemusi, co jej teprve činí pravým životem. To však – a to je moje přesvědčení – nemůže být nic zcela a naprosto nového, odlišného, vnějšího, cizího, nýbrž jenom prohloubení života samotného. Životem pravým může život učinit jenom to, co jej činí už prostým životem. (Snad jsem se nevyjádřil přesně: jenom to může učinit život životem pravým, co jej dovedlo učinit již prostým, pouhým životem.) Proti všemu vnějšímu, všem vnějším souvislostem a bohatostem je životní smysl čímsi po výtce vnitřním, vnitřní hodnotou. Život lidský nemůže být postaven doprostřed (objektivního) smyslu, který by jej mohl prosvětlit, nýbrž může takovému smyslu jen dát průchod navenek, do reality, do vnějšnosti, do objektivní. Životní smysl není odraženým, nýbrž leda vlastním (je-li vůbec) světlem života. Život není zvnějška ozářen, osvětlen jakýmsi cizím světlem, nýbrž naopak sám světlo vyzařuje navenek (má-li vůbec nějaké).

Ale přece tohle všechno přímo předpokládá rozdíl mezi životem prostým (pouhým) a mezi životem naplněným smyslem. Co tedy jej činí životem smysluplným, smysl jako světlo navenek vyzařujícím? Vždyť smysluplnost nemůže být v životě obsažena, zahrnuta, uzavřena. Život se musí vztahovat k čemusi podstatnému, všechnu životní plnost zakládajícímu. Co je toto podstatné, významné, smysluplé či smyslunostné? Co je to to „pravé“ v životě a pro život? To je otázka, která mi nedá pokoje. Nechci si nic vymýšlet, nic nekriticky přejímat,

ničemu bez důvodu „věřit“. Chci to vidět, jiným ukázat, popsat, prohlédnout, porozumět. A stále nemohu najít tu pravou cestu.

„To pravé“ nemůže, jak už jsem řekl, být ničím, co by mohlo být životu vnější, do čeho by život vstupoval ve svých vnějších souvislostech, nýbrž naopak spíše cosi, co prostřednictvím života vstupuje teprve do vnější reality, co skrze život dochází teprve uplatnění a uskutečnění. A přece zůstává otázka, co je „to pravé“ samo o sobě, před uskutečněním v životě a skrze život. „To pravé“ není životu prostě dáno, neleží před ním jako něco hotového. „To pravé“ čili „pravá skutečnost“ je „před“ životem jenom jako otevřenost, jenom *in actu*, a je přístupné pouze životním činem, tj. v činu. Každý čin však předpokládá určitý volný prostor, určitou sféru, v níž se rozvine, v níž bude proveden. To je podstatné pro celý život.

(Pokračuji teprve 19. 1.) To jsou však jenom pouhé Randglossen. Co to říká k meritů věci? A tu jsem u druhé závažné věci. Zdá se mi, že lidé žijí něčím docela jiným než nějakou pravou skutečností. Ne že by žili prostě nepravě, nýbrž že styl jejich života je jiný, že k jejich životní struktuře nic takového jako pravá skutečnost nepatří. Jinak lze říci, že proně (tj. pro většinu) pravá skutečnost není realitou. A to všechno, co tu říkám já, je spíše rozvádění mého přesvědčení (ovšem s odůvodňováním), že nějaká pravá skutečnost existuje, než živým svědectvím (jak se to říkalo) o této pravé skutečnosti. A to je konec konců svým způsobem doklad, že ani pro mne ona předpokládaná a dokazovaná pravá skutečnost není realitou. A vskutku: pro mne je lidská situace reálnější a bližší než cokoli, co by bylo základem jejího rozřešení. Lidská situace je konkrétní, ale veškeré pokusy o její řešení jsou vždy abstraktní.

Nevím, co tomuhle psaní řekneš. Mně se vůbec nelíbí a raději bych je neposlal. Ale to by znamenalo odložit psaní opět na neurčito, a já Ti chci přece jenom něco o mém přemýšlení napsat. Také mi hrozně chybí moc slova. Tady to zvláště trpce nesu. Ten způsob, jakým já píši o lidské situaci, poslání a pravé skutečnosti, to je něco tak mrtvého, nestrhujícího, suchého, střízlivého až nudného, že je mi z toho zoufalo. Nevím, kde bych našel svůj patos, své nadšení, svou sílu. Ale je při tom při všem kupodivu, že to nepociťuji jako základní ohrožení smyslu svého života, ba že naopak jako bych žil teď hlouběji, podstatněji, pevněji a zakořeněněji než kdykoli předtím. Tzv. heroické doby nevyjímajíce. Podivné úkazy, velmi podivné rozpory!

(Další pokračování 23.1. docela večer. Je to hrůza, jak se stále nemohu dostat ke svému věcem.) Jedna věc, která by mi bývala vždycky připadala neuvěřitelnou, mne i teď překvapuje. Totiž skutečnost, že filosofie je svým způsobem přepych, luxus, že ve své pravé podobě, svým pravým životem je doma jen u těch, kterým se ve starém Řecku říkalo „aristoi“. A to nejde jen o kvalitu, nýbrž především o společenskou funkci a položení. Je až kupodivu, jak velkou úlohu v tom všem hraje ku př. volný čas a vůbec materiální zabezpečení. A přece to vše není prostě všechno, není vším, není to ničím v posledu, základně a nutně rozhodujícím. Aristos je filosofos. A tu ovšem roste otázka, zda taková filosofie má vůbec nějakou cenu, není-li cestou pro lidi vůbec. Rádlovi byla (podle Patočky) svědomím společnosti. Jakou cenu může mít svědomí?

Jack prý posledně šmahem odsuzoval Bonna. Nevím, odkud tohle jeho obrazoborectví. Ale je houska. Rád bych také věděl, co Ty o tomhle člověku soudíš. Nepamatuji se už, že bychom někdy o něm mluvili (a o jeho básních).

Čtu zde celou řadu věcí, ale nemám z toho jaksi nikterak velký prospěch. Není dost klidu, který

k tomu potřebuji. A jinak mi to všechno pekelně uniká. Nejvýbornější věcí z přečteného byla nesporně *Aurora Leigh* E. Browningové. Asi jsi to dosud nečetl; doporučuji. Pokoušel jsem se také číst K. Čapka, ale je to četba pro vojnu hrozně nevhodná (*Kalendář*). Naproti tomu mne vzpružuje takový

R. Rolland tím, co píše o Tolstém a o Ghándhím. Přečetl jsem rovněž Byronova *Manfreda*, ale nebyl jsem nikterak uchvácen. Číst se dá G. K. Chestertonova knížka *Povídky o dlouhém luku*. Nic se sice neztratí tomu, kdo to nečetl, ale jsou tam skvělé vtipnosti a zvláště druhá povídka má (při nejmenším pro mne) jakousi pozoruhodnou přitažlivost. (Nepochopitelný úspěch pana Owena Hooda).

Rád bych se na Tebe i na Jiřinu a ovšem na malého Petra přišel podívat, ale zatím se dostanu domů

vždycky jen na skok po vyšetření v nemocnici (to vždycky je poněkud přehnáno; dosud šlo o dva pří-

pady). Budu muset počkat až na skutečnou dovolenku nebo alespoň opuštěnku. A tak zatím Vás všechny srdečně zdravím.

Žádám o prominutí, že posílám jen průklep; má své technické příčiny. LVH.